

І.О. Іртищева (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна)

Т.В. Стройко (Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, Україна)

М.І. Стегней (Мукачівський державний університет, Україна)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті обгрунтовано основні пріоритетні напрямки державного регулювання та підтримки розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері. Досліджено політику держави в інвестиційній сфері, яка сприятиме активізації інвестиційних процесів у країні. Окреслено можливі шляхи активізації процесу державного регулювання інвестиційних процесів агропродовольчої сфери України й організаційно-економічний механізм залучення інвестицій.

Ключові слова: державне регулювання, агропродовольча сфера, інтеграційні системи, інвестиційна політика.

Рис. 1. Літ. 11.

І.А. Иртышева (Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова, г. Николаев, Украина)

Т.В. Стройко (Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского, Украина)

М.И. Стегней (Мукачевский государственный университет, Украина)

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СИСТЕМ В АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЕ УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье обоснованы основные приоритетные направления государственного регулирования и поддержки развития интеграционных систем в агропродовольственной сфере. Исследована политика государства в инвестиционной сфере, которая будет способствовать активизации инвестиционных процессов в стране. Определены возможные пути активизации процесса государственного регулирования инвестиционных процессов агропродовольственной сферы Украины и организационно-экономический механизм привлечения инвестиций.

Ключевые слова: государственное регулирование, агропродовольственная сфера, интеграционные системы, инвестиционная политика.

I.O. Irtysheva (National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov, Mykolayiv, Ukraine)

T.V. Stroyko (Mykolaiv National University named after V.A. Sukhomlynskyi, Ukraine)

M.I. Stehnei (Mukachevo State University, Ukraine)

STATE REGULATION OF INTEGRATIVE SYSTEMS DEVELOPMENT WITHIN THE AGRI-FOOD SECTOR OF UKRAINE UNDER GLOBALIZATION

The article grounds the priority directions in state regulation and support for the integrative systems development in the agri-food sector. The state policy concerning investments is studied as the one promoting the investment processes in the country. Potential ways to strengthen the state regulation of investment processes within the agri-food sector of Ukraine are determined along with the organizational economic mechanism of attracting investments.

Keywords: state regulation; agri-food sector; integrative systems; investment policy.

Постановка проблеми. Комплексний аналіз інтеграційних систем у світовому господарстві показує, наскільки складними і різноманітними можуть бути форми їх прояву залежно від ступеня державного регулювання, рівня технології, національних особливостей, структури агропродовольчої сфери та інших чинників. Держава в умовах сучасного ринкового господарства виконує внутрішньо важливі функції стимулювання розвитку виробництва та зростання добробуту населення, підвищення якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективності застосування механізмів державного регулювання в агропродовольчій сфері розглядаються такими провідними українськими вченими, як: В.О. Афанасьєв [1], А.А. Базиков [2], А.О. Гуроров [3], М.А. Лещева [4], С.В. Майстро [5], Г.І. Мос-товий [6], С.О. Нікітченко [7], М.О. Поляруш [8], Н.П. Русин [9], В.І. Юрченко [11] та іншими.

Невирішені частини проблеми. У працях, зазначених вище, закладене вагоме методологічне й методичне підґрунтя для дослідження даної проблеми. Останім часом вагомим значення набуває роль держави у регулюванні розвитку інтеграційних процесів, адже саме держава зобов'язана не тільки забезпечувати все необхідне для нормального функціонування ринкової конкуренції, захищати законні права громадян та підприємств, але й допомагати господарюючим суб'єктам адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, створювати сприятливі умови для активізації їхньої виробничої діяльності.

Метою дослідження є обґрунтування основних напрямів державного регулювання розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері.

Основні результати дослідження. Загальносвітові тенденції розвитку агропродовольчої сфери в розвинутих країнах свідчать про поширення процесів об'єднання й укрупнення господарств, їх оснащення новітніми технологіями й технікою. Це пояснюється тим, що такі підприємства значно ефективніше використовують ресурси, тому більш конкурентоспроможні. Так, у США у великих господарствах із середньою площею земельних угідь 2,7 тис. га продукції виробляється з кожного гектара у 7 разів більше, ніж у господарствах, які мають середньостатичний розмір земельних угідь 168 га [1, 23].

Практика розвинених країн показує, що підтримка агропродовольчої сфери, насамперед його головної галузі – сільського господарства, в період структурних змін повинна здійснюватися централізовано – на рівні уряду і державного бюджету, а також відповідних органів і бюджетів суб'єктів України [2].

Необхідність державного регулювання у вирішенні питань формування й розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері пов'язана з потребою: забезпечення продовольчої безпеки на всіх рівнях; раціонального розміщення продуктивних сил за регіонами; мінімізації виробничих й обігових витрат; вирішення питань оподаткування, його міжрегіональної уніфікації; підтримка і стимулювання розвитку агропромислових об'єднань; участі державних структур в агропромислових об'єднаннях; відновлення керованості в агропродовольчій сфері та впливу на нього державних і муніципальних органів влади; розділення функцій державного й господарського управління.

Важливо зазначити, що створення інтеграційних систем в агропродовольчій сфері та їх удосконалення само по собі не є універсальним засобом виходу галузі на якісно новий етап розвитку, що відповідає вимогам ринкової економіки. Його висока ефективність може бути досягнута за допомогою втручання держави в ці процеси [11].

У більшості країн з ринковою економікою створено дієві системи державного регулювання агропромислової інтеграції, які реалізують такі завдання:

- підтримка продовольчої безпеки;
- підтримка стабільної економічної ситуації в сільському господарстві;
- стабілізація ринкової кон'юнктури і мінімізація коливань прибутковості в галузі;
- запобігання небажаним міграційним процесам;
- підтримка фінансування програм;
- допомога товаровиробникам в адаптації до нових умов;
- захист внутрішнього ринку;
- забезпечення конкурентоспроможної участі національних товаровиробників в міжнародному розподілі праці тощо [8].

При цьому державою застосовується гарантована закупівля надлишків продукції за заниженими цінами, закупівельні й товарні інтервенції на ринку продовольства, специфічні форми пільгового кредитування, митне регулювання (як економічне, так і адміністративне) тощо [6].

На думку С.О. Нікітченка, інтеграційні процеси спричинені тим, що аграрний сектор все більше скочується у бік дрібнотоварного виробництва, що не влаштовує підприємства машинобудування і харчової промисловості, які в процесі розвитку ринкових відносин (а також за обсягами залучення інвестицій, модернізації виробництва, створення ринкової інфраструктури) значно випередили у своєму розвитку виробників сільськогосподарської продукції. Тому прихід в аграрний сектор промисловців, переробників, трейдерів продиктований життєвою потребою. Останнім часом спостерігається збільшення інтеграційних угод між сільськогосподарськими підприємствами, зерновими компаніями, представниками цукрової, молочної, олієжирової, плодоовочевої промисловості та іншими суб'єктами аграрного ринку [7].

Головна мета створення сучасних інтегрованих систем полягає не тільки у встановленні прямих зв'язків між учасниками, усуненні посередницьких ланок, скороченні витрат та збільшенні прибутку, а й у забезпеченні фінансової сталості його учасників (подолання проблеми диспаритету цін), визначенні об'єктивного підходу до розподілу прибутку шляхом конструктивної взаємодії банків з виробничою сферою, особливому режимі кредитування й оподаткування економічної діяльності. Державі необхідно створити сприятливі організаційно-правові та фінансово-економічні умови для інтеграційних процесів і формування корпоративного сектору. Для цього необхідно визначити пріоритетні секторальні напрямки розвитку аграрного ринку і групи великих корпоративних структур (корпорацій), які функціонують на ньому [5].

А.О. Гуторов відмічає, що необхідно активізувати аграрну політику в напрямку визначення правил взаємодії влади та інтегрованих структур і подолання диспропорцій між різними секторами аграрного ринку. При цьому завдання

державного регулювання має полягати не тільки в отриманні певного рівня податкових відрахувань, а й у захисті інтегрованих структур від різних галузевих, регіональних і наднаціональних бар'єрів; формуванні системи державних контрактів, яка сприятиме реалізації пріоритетних напрямів державної аграрної політики; у стимулюванні спрямування отриманих інтегрованими структурами прибутків у сільське господарство як базову сферу АПК, яка потерпає від дефіциту фінансових коштів; залученні інвестицій (в т.ч. іноземних) і впровадженні інновацій в усіх сферах агропромислового виробництва [3].

Усвідомлюючи всю складність і суперечливість процесів корпоратизації на національному аграрному ринку, слід відзначити провідну роль великого інтегрованого бізнесу в забезпеченні економічного зростання цієї сфери економіки в умовах глобалізації. Держава повинна забезпечити рівноправність функціонування й створити середовище ефективної взаємодії вертикально інтегрованих корпорацій та інших суб'єктів аграрного ринку. Слід зазначити, що інтеграція може дещо деформувати ринкове середовище, звужуючи можливості й свободу діяльності суб'єктів господарювання, тобто може обмежувати вибір напрямів і місць купівлі чи збуту аграрної продукції. Основним принципом ринкового обміну є еквівалентність. Однак еквівалентність (рівність) в обміні забезпечується за умов вільної конкуренції. Там, де панують монополії чи олігополії, вона порушується, тому держава повинна не тільки стимулювати, але й контролювати інтеграційні процеси в агропродовольчій сфері з метою недопущення створення монопольних чи олігопольних об'єднань, які обмежують вільну конкуренцію між економічними суб'єктами.

Таким чином, в умовах розвитку різноманітності форм власності та господарювання особливе значення має створення нових економічних зв'язків між суб'єктами аграрного ринку на базі кооперування й агропромислової інтеграції.

Інтеграція як напрям аграрної політики має вирішити різнопланові й багаторівневі завдання організації та функціонування аграрного ринку, насамперед забезпечення його раціональної побудови на основі нормалізації пропорцій обміну між елементами агропродовольчої сфери і вирішення проблеми диспаритету цін через установлення виважених взаємоприйнятних цін на матеріально-технічні ресурси, сільськогосподарську продукцію й продукти харчування [6].

М.А. Лещева підкреслює, що держава не може залишатися осторонь розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері й повинна сприяти їм шляхом створення відповідних умов і всебічного заохочення. Отже, державне регулювання інтеграційних систем – це комплекс заходів, здійснюваних державою у поєднанні з ринковим механізмом саморегулювання для реалізації поставлених цілей, забезпечення стійких економічних, виробничих і технологічних зв'язків між елементами агропродовольчої сфери. Кінцевою метою регулювання інтеграційних систем є створення сприятливих умов функціонування та розширеного відтворення в господарствах-учасниках інтегрованих структур [4].

Вищевикладене дає змогу запропонувати такі основні пріоритетні напрямки державного регулювання та підтримки розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері:

- правова регламентація діяльності інтегрованих структур, розробка науково обґрунтованих нормативних рекомендацій, що враховують ринкові закони і різноманіття форм власності;

- моніторинг інтеграційних процесів із створенням спеціалізованої служби в структурі Міністерства аграрної політики для своєчасного отримання інформації та контролю;

- антимонопольна політика, що сприяє розвитку інтеграційних систем з урахуванням інтересів господарств-учасників структур;

- вдосконалення механізму оподаткування, що має сприяти раціональному поєднанню фіскальної та стимулюючої функцій і створити сприятливі умови для здійснення структурних перетворень й активізації розвитку інтеграційних систем;

- фінансово-кредитне регулювання у вигляді фінансування пріоритетних програм розвитку агропродовольчої сфери, субсидування елітного насінництва й племінної справи, компенсації частини витрат на придбання сільськогосподарської техніки, мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, страхування врожаю сільськогосподарських культур тощо;

- підтримка та стимулювання сільських кредитних кооперативів і фінансово-агропромислових груп для забезпечення сільськогосподарських підприємств доступними і пільговими кредитами.

Сучасний стан економіки України доводить, що питання посилення інвестиційної активності в агропродовольчій сфері, накопичення інвестиційного потенціалу та масової заміни й модернізації основних засобів виробництва продовжують залишатися найважливішими. Механізми державної інвестиційної політики полягають у формуванні інституційних утворень на національному і регіональному рівнях, а також в делегуванні частини повноважень на локальний рівень. До інституційних утворень можна віднести сприяння діяльності інвестиційних банків, страхових і лізингових компаній, взаємних і пенсійних фондів, агентств регіонального розвитку, створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, що потребує поєднання фінансових і структурних інструментів державного регулювання. Делегування повноважень пов'язано з більш активним використанням адміністративних і структурних інструментів та проявляється у формуванні низки структур на рівні держави й регіону, безпосередніми завданнями є залучення інвестицій та активізація інвестиційних процесів. Реалізація цих підходів в країнах світу сприяла активізації інвестиційної діяльності, що дає можливість очікувати на позитивний результат від застосування окремих адаптованих елементів відповідних механізмів в Україні [9].

Слід підкреслити, що вплив інтеграційних систем на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів в агропродовольчій сфері оцінюється позитивно. Зокрема, діяльність агрохолдингів відповідає сучасним тенденціям розвитку аграрного виробництва, що характеризуються впровадженням новітніх технологій виробництва та його управління, високим рівнем інвестиційної привабливості, а також глобалізаційним тенденціям.

З метою поліпшення інвестиційного клімату в агропродовольчій сфері до безпосередніх завдань державної інвестиційної політики належать активізація

інвестиційних процесів у країні; підтримка вітчизняних інвесторів (підприємств та інституціональних інвесторів); структурна перебудова економіки; інноваційна спрямованість інвестицій; оновлення і модернізація основних засобів; забезпечення інвестиційної безпеки.

Політика держави в інвестиційній сфері ставить за мету створення сучасної системи регулювання, яка б сприяла активізації інвестиційних процесів у країні для прискорення соціально-економічного розвитку. Систему державного регулювання формування організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в агропродовольчу сферу на основі виділення ієрархічної структури управляючих підсистем з урахуванням існуючих соціально-економічних умов і методів та інструментів їх реалізації представлено на рис. 1.

Рис. 1. Державне регулювання формування організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в агропродовольчу сферу, авторська розробка

Державне регулювання формування організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в агропродовольчу сферу здійснюється на засадах соціально-економічної політики держави за рахунок взаємодії її складових (інвестиційної та регіональної політики) з урахуванням соціально-економічних умов країни та конкретної галузі через вибір і поєднання конкретних ме-

ханізмів та інструментів впливу. Відповідно до наведеної схеми, ефективність функціонування організаційно-економічного механізму залучення інвестицій ґрунтується на узгодженні інтересів і координації зусиль 3 груп учасників: держави, галузі (агропродовольчої сфери), інвесторів. Такий розподіл досить умовний, але він дозволяє, з одного боку, виділити 3 групи критеріїв, які враховуються при побудові організаційно-економічної моделі залучення інвестицій, а з іншого – визначає правила структурної організації. Залежно від ступеня реалізації своїх очікувань стосовно результативності організаційно-економічної моделі залучення інвестицій його учасники регулюватимуть свої дії щодо вхідних умов інвестування.

Якщо дії державної влади можуть бути спрямовані на зміну законодавчого, економічного, політичного поля, то регулюючі дії інвестора пов'язані, в основному, з ухваленням рішення про доцільність інвестування в даному регіоні та про обсяги інвестиційних засобів. На сьогодні в регіонах України інституційною структурою, що реалізує державне регулювання механізму залучення інвестицій, є облдержадміністрації та їхні спеціальні підрозділи. При фактичній збіжності функціонально-цільової структури механізму, вибір інституційної форми має певні недоліки, пов'язані зі значною обмеженістю бюджетного фінансування діяльності і відсутністю комерційного інтересу безпосередніх виконавців.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**:

1. Слід зазначити, що в сучасних умовах потенційні можливості інтеграції реалізуються далеко не в повному обсязі. На заваді цьому стоять такі проблеми: значна кількість корпоративних структур має лише формальні ознаки інтеграції; взаємодія структурних елементів інтеграційних систем не відпрацьована; відсутні відповідні інфраструктурні служби; відсутня цілеспрямована державна підтримка формування й розвитку інтегрованих структур.

2. Політика держави має забезпечувати підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного агропродовольчої сфери на внутрішніх і зовнішніх ринках сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, гарантувати якість цієї продукції та її відповідність вимогам СОТ і ЄС.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що в найближчій перспективі буде продовжуватися формування й розвиток інтеграційних систем в агропродовольчій сфері шляхом концентрації сільськогосподарської землі агрохолдингами через її оренду та банкрутство неефективних аграрних підприємств. Цей чинник потрібно враховувати при формуванні аграрної політики держави та розробці програм підтримки розвитку сільських територій.

1. *Афанасьев В.О., Куликов В.В.* Совершенствование системы управления в АПК // АПК: экономика, управление. – 1997. – №1. – С. 22–26.

2. *Базиков А.А., Немытов Д.В.* Аграрные корпорации – перспектива развития // Экономист. – 2005. – №7. – С. 86–88.

3. *Гуторов А.О.* Вертикально інтегровані структури у сільському господарстві: економічні засади формування та розвитку // Економіка і прогнозування. – 2011. – №1. – С. 120–130.

4. *Лещева М.А.* Проблемы развития интеграционных процессов в современном АПК // www.finanal.ru.

5. *Майстро С.В.* Державна політика стимулювання інтеграційних процесів в аграрному секторі в умовах глобалізації // www.kbuapa.kharkov.ua.

6. *Мостовий Г.І.* Агробізнес: державне регулювання: Монографія. – Х.: Основа, 2002. – 299 с.
7. *Нікітченко С.О.* Концентрація та поглиблення інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С. 77–83.
8. *Поляруш М.О., Поляруш І.М., Славіна Н.А.* Агропромислова інтеграція – один із факторів системного розвитку АПК регіону // Збірник наукових праць ПДАТУ. – Вип. 15, Т. 2. – Кам'янець-Подільський, 2007. – С. 187–189.
9. *Русин Н.П., Русин Л.П.* Удосконалення державного регулювання формуванням функціонально-цільового і структурного організаційно-економічного механізму залучення інвестицій у регіон // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Економіка. – 2008. – №26. – С. 58–65.
10. Топ-25 українських латифундистів // www.vd.ua.
11. *Юрченко В.І.* Особливості розвитку державного регулювання агропромислової інтеграції в Україні // Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронне наукове фахове видання // www.dy.nayka.com.ua.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Транснаціональні корпорації: Навчальний посібник. – К.: Національна академія управління, 2008. – 240 с.
Ціна без доставки – 25 грн.

Автори: **О.В. Зав'ялова, В.Є. Сахаров.**

У навчальному посібнику викладено теоретичні основи виникнення, становлення та розвитку транснаціональних корпорацій, механізм їхнього функціонування та вплив на світову економіку. Розглянуто систему національного і міжнародного регулювання ТНК.

Посібник містить також ситуаційні вправи, що дозволяє закріпити теоретичні знання шляхом виконання практичних завдань та обговорення ситуаційних вправ.

Призначений для студентів та викладачів вузів. Посібник стане корисним всім, хто цікавиться проблемами транснаціоналізації світової економіки.